
RAPPORT

Hållbar utveckling inom socialt arbete och socialtjänsten

Thomas Strandberg

Working Papers and Reports Social work 29 | ÖREBRO 2023
ISBN 978-91-87789-82-3

Editors: Björn Johansson and Daniel Uhnöo

Hållbar utveckling inom socialt arbete och
socialtjänsten

Working Papers and Reports Social work 29

Thomas Strandberg

**Hållbar utveckling inom socialt arbete och
socialtjänsten**

© Thomas Strandberg 2023

Titel: Hållbar utveckling inom socialt arbete och socialtjänsten

Utgivare: Örebro University 2023

www.oru.se/publikationer

Mars/2023

ISBN 978-91-87789-82-3

Sammanfattning

Föreliggande uppsats är författad inom ramen för kursen *Utbildning för hållbar utveckling* (NV3001) som gavs vid Högskolan Dalarna våren 2022. Det övergripande syftet med kursen är att utveckla kunskaper och förhållningssätt som ökar förutsättningarna för att integrera hållbar utveckling i undervisningen (och forskningen).

Utgångspunkten för uppsatsen är att utifrån socialt arbete som ämne identifiera vad hållbar utveckling kan tänkas vara inom disciplinen. Samt att diskutera vad det kan innebära för socialt arbete att förslaget till ny socialtjänstlag inkluderar begreppet *hållbar socialtjänst*. Med stöd av (teoretiska) modeller analyseras detta och kopplas samman med FN:s globala hållbarhetsmål.

I analysen framkommer en koppling mellan socialt arbete och de tre dimensionerna av hållbar utveckling likväl som till FN:s hållbarhetsmål och utredningen *Framtidens socialtjänst* som legat till grund för förslaget till en ny socialtjänstlag.

Introduktion

Social och hållbar utveckling är temat för denna uppsats då hållbar utveckling inom socialt arbete under senare år alltmer fått en ökad betydelse. År 2020 publicerades den statliga utredningen om en ny socialtjänstlag (SOU 2020:47) utredningen som benämns ”Framtidens socialtjänst” lämnar förslag om en ”hållbar socialtjänst” och dikterar ett antal förslag till en ny socialtjänstlag [Hållbar socialtjänst – En ny socialtjänstlag - Regeringen.se](#). Utredningen är allomfattande och inkluderar hela det sociala området såsom; barn- och ungdomsvård, individ- och familjeomsorg, missbruksvård, äldre- och funktionshinderomsorg, försörjningsstöd. Utredningen har skickats på remiss till kommuner, statliga myndigheter, lärosäten och frivilligorganisationer och remissvar har inkommit till Socialdepartementet.

När Socialtjänstlagen kom år 1982 sammanfördes Barnavårdslag, Nykterhetslag och Socialhjälpslag till en i syfte att samla det sociala arbetet organisatoriskt, dess arbetssätt och helhetssyn på individ och familj (Meeuwisse, Sunesson, Swärd, 2000).

Definitionen av hållbar utveckling tar sitt avstamp från 1980-talet och är en integrering av såväl miljömässiga som utvecklingsmässiga behov och lyder: *En hållbar utveckling tillfredsställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov* (Hedenus, Persson & Sprei, 2018, s. 28). Hållbar utveckling innehåller tre dimensionerna som består av ekologisk, ekonomisk och social utveckling där det sociala perspektivet finns med som ett centralt begrepp. Inom den sociala dimensionen lyfts bland annat *mänskliga behov* fram som en viktig del av hållbar utveckling. En parallell kan här dras till det professionella sociala arbetet som utifrån såväl Socialtjänstlagen (SoL 2001:453) som Lag om stöd och servis till vissa personer med funktionsnedsättning (LSS, 1993:387), har att fatta beslut om bistånd för sociala insatser för

att människor som är i behov av stöd för sin försörjning och livsföring ska tillförsäkras en skälig levnadsnivå enligt SoL, eller goda levnadsvillkor enligt LSS.

Syftet med denna uppsats är att med utgångspunkt från socialt arbetet identifiera vad hållbar utveckling kan vara inom disciplinen och mer konkret vad det kan innebära för socialt arbete att förslaget till ny socialtjänstlag inkluderar begreppet *hållbar socialtjänst*? Vad innebär hållbarhet i undervisningen och i forskningen inom socialt arbete samt finns det någon koppling till (teoretiska) modeller?

Tre dimensioner av hållbar utveckling; ekologisk, ekonomisk och social utveckling

Den ekologiska hållbarheten innefattar sådant som har med jordens ekosystem att göra, t.ex. klimatsystemen såsom luft-, land och vattenkvalitet samt landanvändning, jorderosion, mångfald av arter och dess levnadsmiljö men också ekosystemtjänster såsom pollinering och fotosyntes (Hedenus, Persson & Sprei, 2018).

Den ekonomiska hållbarheten härleds etymologiskt till grekiskans ”hushållning av knappa resurser” och ses inom två perspektiv: (i) som en utveckling som inte medför negativa konsekvenser för den ekologiska eller sociala hållbarheten. Det vill säga att en ökning av ekonomiskt kapital inte får ske på bekostnad av en minskning i naturkapital eller socialt kapital. (ii) Att ekonomisk hållbarhet likställs med ekonomisk tillväxt, vilken anses vara hållbar så länge mängden kapital ökar. Ett ökat ekonomiskt kapital kan därmed tillåtas ske på bekostnad av en minskning av andra tillgångar av naturresurser, ekosystemtjänster eller välfärd (ibid.).

Den sociala hållbarheten innefattar sådant som ofta benämns för ”mjuka” värden som välbefinnande, rättvisa, makt, rättigheter och individuella behov. Dessa värden är ofta kontextberoende och innefattar de kategorier som ingår i FN:s globala hållbarhetsmål (se

figur 1). Den sociala dimensionen fokuserar människors sociala relationer, trygghet och jämlikhet (Lindahl, 2020).

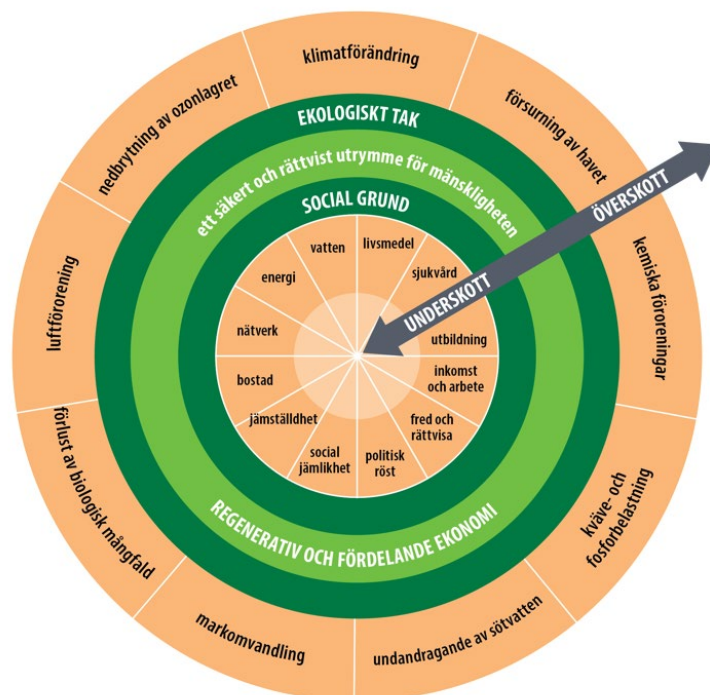
Figur 1, Globala hållbarhetsmål (<https://www.globalamalen.se/>)

Ekologisk modell av hållbar utveckling

I nedanstående modeller (se figur 2 och 3) illustreras hållbar utveckling i likhet med en socialekologisk och systemteoretisk modell (Bronfenbrenner, 1994). Modellen är utvecklad av nationalekonomen Kate Raworth och illustreras som en doughnut (munk) och är en ekonomisk modell. I figurens mittpunkt (hållet i munken) finns sådant som hör till livets väsentligheter men som vissa saknar tillgång till. Det benämns för *sociala grundmål* och är inspirerade av FN:s hållbarhetsmål: livsmedel, sjukvård, utbildning, inkomst och arbete, fred och arbete, politisk röst, social jämlikhet, jämställdhet, bostad, nätverk, energi, vatten.

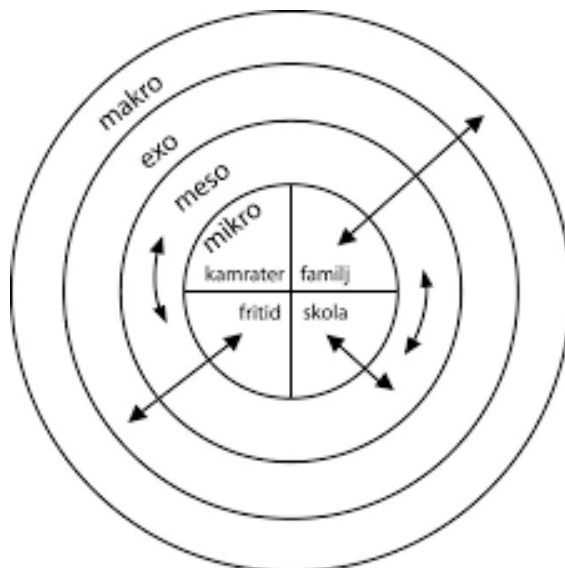
Den yttre cirkeln representerar de *ekologiska gränserna* som härrör till jordens bärkraft (planetens gränser) som mänskligt liv är beroende av och som inte får överskridas. Pilen som skär genom cirkeln illustrerar underskott respektive överskott av de sociala grundmålen och hur det kan påverka jordens miljöbelastning i form av luftföroreningar,

ozonlagret, försurning av haven, markomvandling, etc. Ett överskott innebär att jordens resurser överutnyttjas och ett underskott innebär att vissa människor inte får del av de sociala grunderna för ett gott liv. En ekonomi anses således i balans när de sociala grundmålen är uppfyllda utan att de ekologiska gränserna överskrids. I den gröna cirkeln återfinns således ekonomisk hållbarhet. Ekonomin gör det möjligt att organisera ett fungerande samhälle med varor och tjänster. Den sociala dimensionen förutsätter till exempel en fungerande ekonomi. Ekonomin använder naturresurser och belastar därmed miljön. Med tanke på en hållbar utveckling är det viktigt att minimera den miljöbelastning som ekonomin orsakar. Hur varor produceras och vilka produkter människorna köper och konsumerar har en stor inverkan på hållbar utveckling (Raworth, 2022). Modellen är en illustration över samspelet mellan de tre dimensionerna av hållbar utveckling och kan jämföras med den systemteoretiska modell som används i socialt arbete för att beskriva individ, grupp och samhälls nivå.

Figur 2, Doughnut Economics, originalbilden är utvecklas av nationalekonom Kate Raworth

Ovanstående modell kan ses i likhet med systemteoretisk modell (se figur 3) som illustreras med hjälp av cirklar där individen återfinns i mitten i interaktion med närmiljön. Den första nivån benämns för *mikronivå*. Den därpå följande nivån för *mesonivå* och illustreras av interaktioner mellan dessa närmiljöer. Längre ut i cirkeln på *exonivå* återfinns interaktioner som ligger bortom individens sfär, såsom hälso- och sjukvårdens resurser, kommunens och socialtjänstens organisering, policys och regelverk. Sammantaget samspelar dessa nivåer med samhällsförhållanden på *makronivån*. I socialt arbete kan det bland annat innebära att bemöta individer, familjer och grupper i ett sammanhang, inom ett system.

Figur 3, Illustration av systemteoretisk modell,

Jag vill här argumentera för modellernas beröringspunkter inte bara visuellt utan också innehållsmässigt. I *the doughnut model*, lyfts de sociala grundmålen fram som en central aspekt vilket också illustreras av den systemteoretiska modellens två inre cirklar, där individuella och grupper mål lyfts fram. En ekonomi i balans för att inte överskrida de ekologiska gränserna kan (något förenklat) förstås av exo- och makronivån som sammanlänkar organisations och samhällsnivåerna.

Att den ekonomiska modellen tar starkt avstamp från FN.s hållbarhetsmål och i sig själft lyfter fram flera sociala grundmål som är av central betydelse för socialt och samhälleligt välfärdsarbete stärker samröret med socialt arbete som profession och vetenskapsfält samt Sveriges miljömål. Beröringspunkter finns således (enligt min tolkning) mellan *the doughnut model*, socialt arbete och i förlängningen den systemteoretiska modellen. I figurens mittpunkt finns ett hål som illustrerar de sociala grundmålen som vissa människor saknar i ett samhälle. Inom socialt arbete är en av socialarbetarnas uppgifter att genom att arbeta med samhällsstödjande insatser ”fylla” dessa sociala grundmål med innehåll. Det kan handla om stöd ut i arbetslivet, ekonomiskt bistånd, förebyggande arbete, bostadsförsörjningsplanering för personer i hemlöshet, etc. Det vill säga klassiska socialarbetaruppgifter som ofta beskrivs inom ramen för en systemteoretisk modell där arbetet kan ske på individ, grupp eller samhälls nivå och som sammanlänkas på en så kallad exonivå där olika organisationsformer samverkar.

Hållbar socialtjänst

Utredningen rörande den nya socialtjänstlagen, *Framtidens socialtjänst* ger förslag som tillsammans skapar förutsättningar för en *hållbar socialtjänst*. Utredningen är omfattande och förslagen handlar sammanfattningsvis om förebyggande och tillgänglig socialtjänst, övergripande organisering och planering av insatser, kunskapsbaserad socialtjänst och möjligheten att tillhandahålla insatser utan föregående behovsprövning. I korthet reflekterar jag nedan om sådant som i utredningen kan tolkas som *hållbar socialtjänst*. I anslutning till det gör jag min egen tolkande beskrivning av vad just hållbarhet kan innebära i sammanhanget.

Socialtjänstens nuvarande mål kompletteras med tre

- nuvarande målbestämmelser kompletteras med att socialtjänsten även ska främja människors *jämställda levnadsvillkor*
- det i socialtjänstlagen anges att socialtjänsten ska ha ett *förebyggande perspektiv*
- *tillgänglighets begreppet* ges en generell betydelse för socialtjänstens verksamhet

Jämställdhets begreppet handlar om att kvinnor och män ska ha samma rättigheter, skyldigheter och möjligheter inom alla delar i livet. Begreppet är politiskt och betonar jämlikhet mellan könen. Begreppet Jämlikhets är dock bredare och inbegriper individers lika värde och är tydligt kopplade till de sju diskrimineringsgrunderna. I de globala målen skrivs att jämställdhet mellan kvinnor och män är en förutsättning för en hållbar och fredlig utveckling och att jämställdhet handlar om en rättvis fördelning av makt, inflytande och resurser. I begreppet finns också ett inbyggt avstånd mot våld, diskriminering och olika sedvänjor av utnyttjande av kvinnor och flickor. Det har visat sig att social jämlikhet mellan kvinnor och män bidrar till alla dimensioner av hållbar utveckling och återfinns i de globala hållbarhetsmålen (nummer 5 och 10).

Minskad ojämlikhet har delvis berörts ovan i och med att jämlikhets begreppet appellerar de sju diskrimineringsgrunderna som är: kön, könsöverskridande identitet/uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning och ålder. I de globala målen framgår det att grunden för ett hållbart samhälle är en rättvis fördelning av resurser såväl ekonomiskt, socialt och politiskt. Ledmotivet är ”Leave No One Behind” och målet ska verka för ett samhälle där ingen lämnas utanför i utvecklingen (UN Sustainable Development Group). Ett jämlikt samhälle ska därför bygga på principen om allas lika rättigheter och möjligheter. Under de senaste decennierna har dock klyftorna

ökat både inom och mellan länder vilket egentligen strider mot jämlikhetsambitionen och ökar risken för konflikter och orättvisor och därmed påverka samhällsutvecklingen på ett negativt sätt.

Förebyggande arbete utgår oftast från perspektivet att förebygga så att social problematik inte uppstår. I sammanhanget nämns ibland hälsofrämjande arbete, som fokuserar mer på individers resurser (Meeuwisse, Sunesson, Swärd, 2000). Begreppsparen kan ses som betydelsefulla inom en hållbar socialtjänst ty god hälsa och välbefinnande återfinns i mål 3 i FN:s globala hållbarhetsmål och kan definieras på olika sätt men med avstamp från Världshälsoorganisationens avgränsning av hälsa är begreppet allomfattande. Hälsa definieras som fysiskt, mentalt och socialt välbefinnande och inte bara frånvaro av sjukdom. Det övergripande målet för Världshälsoorganisationen är att alla människor ska uppnå en så god hälsa som möjligt. Denna hälsodefinition har kritiserats för att den är bred och i vissa fall missledande och i Läkartidningen (Göthe, 2006) förs en debatt om en annan terminologi. Den medicinska hälsan rör sig längs kontinuumet ”frisk – sjuk” medan välbefinnandet rör sig utmed linjen ”må bra – må dåligt” och författaren menar att definitionen bör ersättas. I FN:s hållbarhetsmål menar man att god hälsa är grundläggande för människors möjlighet att nå sin fulla kapacitet och kunna bidra till samhällets utveckling. Hälsan påverkas av ekonomiska, ekologiska och sociala faktorer och målet inkluderar alla dimensioner och människor i alla åldrar (ibid.).

Tillgänglighet kan i sociala sammanhang inkludera åtminstone två delar. Dels tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning, dvs. att samhället är tillgängligt vad gäller den fysiska omgivningen men inte bara det utan även gällande information från myndigheter, hälso- och sjukvården, socialtjänsten och andra samhällsbärande funktioner (Strandberg, 2011). Dels tillgänglighet beträffande mobilitet och transporter. Trafikverket (2019) menar att den typen av tillgänglighet är nödvändig för att ett samhälle ska fungera.

Det kan handla om att utveckla tillgängligheten så att den möjliggör ekonomisk utveckling, jobbskapande och bostadsförsörjning. Tillgängligheten avseende mobilitet måste dock utvecklas inom ramen för ett hållbart samhälle. Det går inte att definiera en sektor som hållbar utan att ta hänsyn till alla andra sektorer. Transporter och andra tjänster är därför en del i det hållbara samhället. I socialtjänst sammanhang kan det konkret handla om möjligheten till färdtjänst för resor till sysselsättning (daglig verksamhet) och delaktighet i fritidsaktiviteter.

Kvalitet inom socialtjänsten och en kunskapsbaserad socialtjänst

- Socialtjänstlagens bestämmelser om personal med *lämplig utbildning* och erfarenhet förs samman i socialtjänstlagens *kapitel om kvalitet*
- det införs krav på att verksamhet inom socialtjänsten *bedrivs i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet*
- tillsätta en utredning som ska *se över professionens roll* och den nuvarande beslutsordningen inom socialtjänstens område

Svaren på ovanstående frågor kan möjligen lösas genom ökad kunskap och därmed behovet av att undervisa om hållbar utveckling på socionomprogrammet. Undervisning om hållbar utveckling är ännu inte så väl utvecklad inom socionomprogrammet vilket bland annat framgår av artikeln, *Grönt och hållbart socialt arbete* (Björngren Cuadra & Ouis, 2020). I artikeln adresseras ett nytt förhållningssätt inom socialt arbete, så kallat *Green social work* vilket också finns beskrivet i en annan artikel (Noble, 2016, s. 14). *Green social work is emerging with the aim to join forces with environmental activists to bring a strong ecological, social and political perspective into social work practice*. Ovanstående citat inbegriper ett samarbete med miljöaktivister för att föra in ett ekologiskt, socialt och politiskt perspektiv inom socialt arbete.

Även forskningen inom socialt arbete och närliggande ämnen kan anta ett starkare miljöfokus. Formas är det statligt forskningsråd för hållbar utveckling och rådet finansierar forskning inom områden: miljö, areella näringar och samhällsbyggande. Det nationella forskningsprogrammet för hållbart samhällsbyggande är så vitt jag kan bedöma det program som främst riktar sig till områden inom socialt arbete då det är riktat för att ta fram kunskap inom samtliga samhällssektorer för att skapa ett säkert, tryggt, hållbart och inkluderande samhälle. Forskningsprogrammet utgår från hållbarhetsmålen i Agenda 2030, samt de nationella miljömålen (<https://formas.se/>).

Avslutning

Ovanstående presentation ska ses som en översiktlig genomlysning av hållbarhetsbegreppet med koppling till *Framtidens socialtjänst* som ligger till grund för ett nytt lagförslag. Syftet med uppsats var att identifiera vad hållbar utveckling kan vara inom disciplinen socialt arbete och vad det innebär i undervisning och i forskning samt om det finns någon koppling till (teoretiska) modeller?

Någon djupare analys kan inte göras ty för det krävs en grundligare genomlysning av begreppen, men i uppsatsen har lyfts fram att det finns en koppling mellan de tre dimensionerna av hållbar utveckling: ekologisk, ekonomisk och social hållbarhet och socialt arbete. Kanske synliggörs det bäst i de sociala hållbarhetsmålen, men berörs även i övriga mål.

En annan aspekt av hållbar utveckling där beröringspunkter finns är i den socialekologiska modell som utvecklades av Bronfenbrenner (1974) och som blivit spridd inom socialt arbete (se t.ex. Meeuwisse, Sunesson, Swärd, 2000), med den modell som utvecklats inom hållbar utveckling av nationalekonomen Kate Raworth i det som benämns för *The Doughnut Economics* (se figur 2).

Det kan konstateras att hållbar utveckling till dags dato inte tagit någon större plats inom vare sig forskning eller undervisning i socialt arbete (se t.ex. Björngren Cuadra & Ouis, 2020). Det finns således en utvecklingspotential här som dels går i linje med en ny *hållbar socialtjänst* (se Framtidens socialtjänst) dels *The Global Agenda for Social Work* som år 2010 lanserade en agenda för att stärka en internationell profil av socialt arbete för en starkare policyutveckling i följande områden: The Agenda identifies four fields for action by global institutions, local communities and the organizations:

- I. promoting social and economic equalities,
- II. promoting dignity and worth of peoples,
- III. working towards environmental sustainability, and
- IV. strengthening human relationships (IFSW).

Referenser

- Björngren Cuadra, C., & Ouis, P. (2020). Grönt hållbart socialt arbete. Miljö rättvisa, social rättvisa och ekosociala interventioner. *Socialvetenskaplig tidskrift 2020: 3-4*.
- Formas webbsida. <https://formas.se/>
- Göthe, C-J. (2006). Hälsa, sjukdom och välbefinnande. *Läkartidningen*, 5; 271
- Hedenus, F., Persson, M., & Sprei, F. (2018). *Hållbar utveckling – nyanser och tolkningar*. Studentlitteratur.
- IFSW. <https://www.ifsw.org/social-work-action/the-global-agenda/>
- Lindahl, R. (2020). *Humanistiska och samhällsvetenskapliga perspektiv på bildning och hållbar utveckling*. Örebro universitet.
- Meeuwisse, A., Sunesson, S., & Swärd, H. (2000). *Socialt arbete: En grundbok*. Natur och Kultur.
- Noble, C. (2016). Green Social Work – The Next Frontier For Action. *Social Alternatives*, 35; 13-19.
- Raworth, K. (10 maj 2022). *Exploring the doughnut economics*.
<https://www.kateraworth.com/doughnut/>
- Strandberg, T. (2011). *Förhållningssätt och möten: Arbetsmetoder i social omsorg*. Studentlitteratur.
- SOU 2020:47, Hållbar socialtjänst – En ny socialtjänstlag. Regeringskansliet.
- Trafikverket. (2019). *Tillgänglighet i ett hållbart samhälle - Målbild 2030*
Publikationsnummer: 2019:187 ISBN: 978-91-7725-540-6
- UN Sustainable Development Group. (2022). <https://unsdg.un.org/2030-agenda/universal-values/leave-no-one-behind>